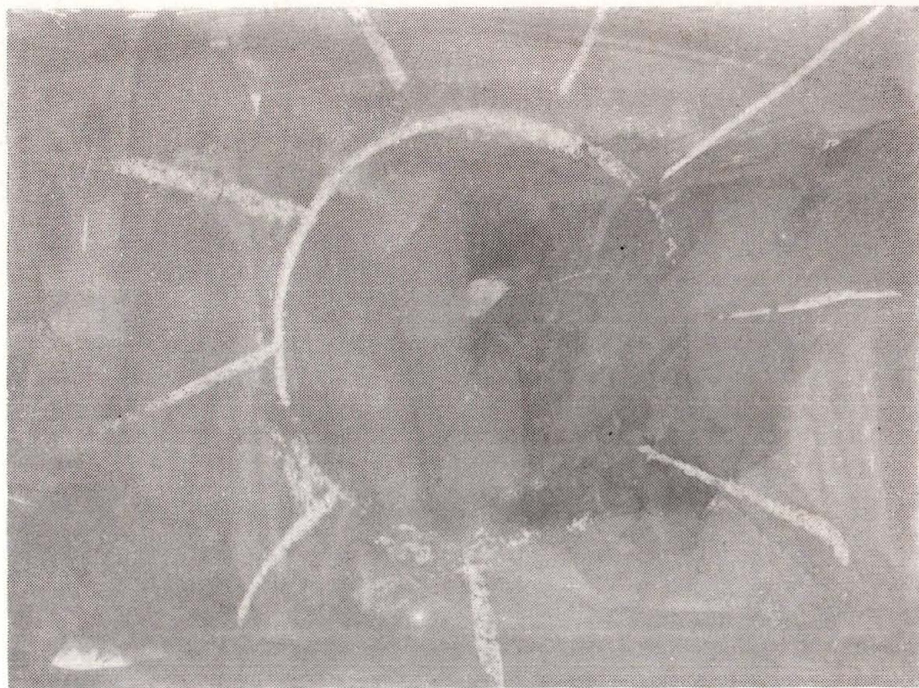

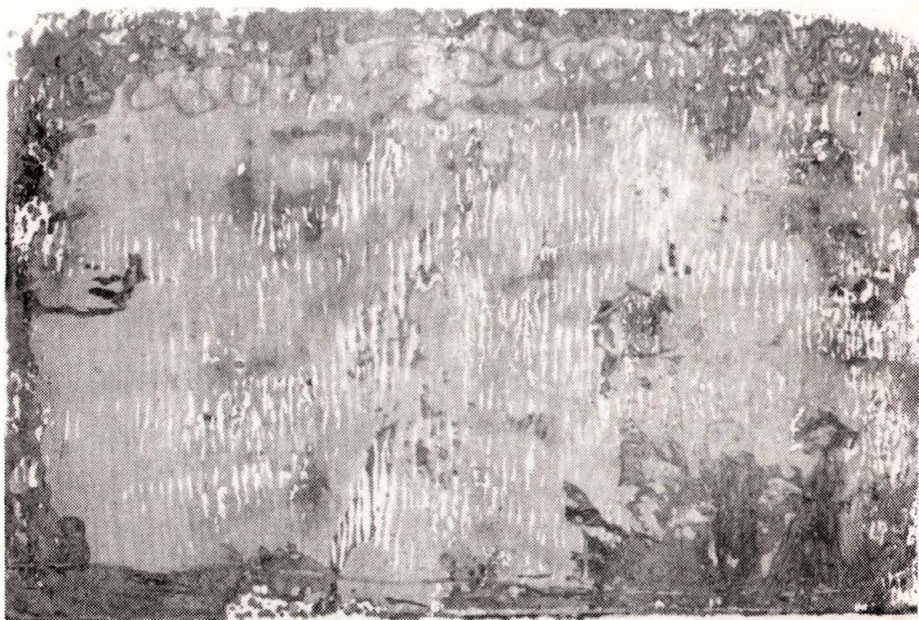
könyv
könyvtár
könyvtáros

1995
október

Válogatás
az I. KÁRPÁT-MEDENCEI ÓVODÁS RAJZVERSENY első helyezettje,
Türr Cecília (6 éves) munkáiból

Óvoda: Budapest, X. ker., Vaspálya u. 8-10.
Óvónői: Ribinszki Szilvia, Tóthné Árvai Melinda

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

1995. október

Tartalom

Könyvtárpolitika

Maurer Péter – Vajda Kornél: Beszélgetés Horváth Tiborral 3

Vándorgyűlés

Torba Nándor: A könyvtár és gazdája 13

Tuba László: A gazdálkodás keservei 16

Varga Róbert: Gazdák és könyvtárosok 18

Sonnevend Péter: A pécsi Egyetemi Könyvtár finanszírozásáról 21

Balogh Mihály: Egy csónakban – egy irányban? 27

Műhelykérdések

Futala Tibor: Frontáttörés 35

Könyv és Nevelés

Homor Tivadar: Könyvtárpedagógia a helyi tantervben 42

Fórum

Eszenyi Miklós: Könyvtári lapok 51

Mikulás Gábor: Olvasói-cikkírói gondolatok a 3K-ról 52

Nagy Attila: Írásbeliség és demokrácia 56

Hírlevél a Magyar Könyvtárosok Egyesülete tagjaihoz 57

From the contents

The library and its master. Issues of library maintenance. Report on and papers of the 27th Annual Conference of the Association of Hungarian Librarians, Eger (13).

Cikkeink szerzői

Balogh Mihály, a kunszentmiklósi gimnázium könyvtárának vezetője; *Eszenyi Miklós*, a miskolci egyetem könyvtárának igazgatója; *Futala Tibor*, az OMK ny. igazgatója; *Homor Tivadar* tanár, *Maurer Péter*, az OMK osztályvezetője; *Mikulás Gábor*, a kecskeméti Tanárképző Főiskola könyvtárának munkatársa; *Nagy Attila*, az OSZK KMK osztályvezetője; *Sonnevend Péter*, a pécsi Egyetemi Könyvtár főigazgatója; *Torba Nándor*, a Belügyminisztérium főtanácsosa; *Tuba László*, a Győri Megyei Könyvtár igazgatója; *Varga Róbert*, a Kaposvári Megyei Könyvtár igazgatója

Szerkesztőbizottság:

Maurer Péter elnök

Csaba Gabriella, Domsa Károlyné, Poprády Géza, Tóthné Környei Márta

Szerkeszti:

Vajda Kornél

A szerkesztőség címe: 1054 Bp., Hold u. 6. – Telefon: 153-3763

Közreadja: a Könyvtári és Informatikai Kamara, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, az Országos Széchényi Könyvtár

Felelős kiadó: **Poprády Géza**, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója

Készült az OSZK Nyomdaüzemében

Felelős vezető: **Burány Tamás**

Terjedelem: 5,7 A/5 kiadói ív. **Munkaszám:** 95.265

Lapunk megjelenéséhez támogatást kaptunk a Nemzeti Kulturális Alaptól

Terjeszti az Országos Széchényi Könyvtár

Előfizetési díj 1 évre 2400 forint. Egy szám ára 200 forint

HU-ISSN 1216-6804

Beszélgetés Horváth Tiborral, az OPKM főigazgatójával, az OKT elnökével

Kedves Tibor! Bármily hihetetlen, hisz szinte kamaszos dinamizmusodat a szakmában mindenki ismeri (és irigyli), mégiscsak betöltötted idén a 60. életévedet. Ez ugyan még nem jelenti a great old man-rangot, de azért (miként pl. Deák Ferencnél, hogy nagyobb példákat ne említsünk) a Te esetedben mégis erről van szó. Tehát – ezúttal – ilyenként fordulnánk hozzád. Lényegében három kérdésünk lenne, igaz mindegyik kitesz akár egy-egy külön interjút is.

Az első: Három igen fontos posztod volt eddigi életedben: voltál a KMK osztályvezetője, professzorkodtál az ELTE könyvtártanszékén és ezidőszere az OPKM főigazgatója vagy. Mindhárom hivatali állás igen fontos, igen rangos, igen messzire lehet ellátni az ottani székekről-katedrákról. Te mit láttál róluk? Mik azok a bölcsességgé érlelt tapasztalatok, amelyeket e posztokon szereztél? Mit mondhat – elműlván hatvan éves – egy olyan férfiú e három-hármas látományról, mint amilyen Te vagy?

Abban a sorrendben válaszolok, amelyben a kérdésetek elhangzott. Előbb azonban egy kis korrekció: előbb munkatárs, főmunkatárs voltam a KMK-ban, aztán neveztek ki a tájékoztatási osztály élére, majd a Tudományos és Szakkönyvtárak Osztályát (később Könyvtártechnológiai Osztály) vezettem. Az akkori KMK jellemzésére elmondok egy anekdotát. Egy kurzus megtartására a világirodalmi tanszékről meghívtuk Török Endrét, akit én az egyetemről közelről ismertem. (Testvére, Lehel gimnáziumi igazgatóm volt.) A harmadik vagy negyedik előadása után a következőt kérdezte tőlem. „Te, mondd, miféle intézmény ez a KMK?” – Miért kérdezed? „Hát azért – válaszolta – mert én még ilyen szabad légkörű, virulens, igazi értelmiségiekből álló intézetet nem láttam. Itt mindenki megmondja a véleményét, mintha egy igazi szabad ország érett demokráciájában élnének. És ami fő: kitűnő koponyák hemzsegnek itt egy rakáson.”

Hát ilyen volt a légkör. Az akkori KMK egy második egyetem volt számomra, számunkra. Becsületes, képzett, bölcs idősebbek szellemi vezetésével fogékony, már felkészült fiatal emberek ugrottak neki egy-egy témának. Ha már anekdotával kezdtem, még két jellemző élményemet mondom el. A történetek talán jobban érzékeltetnek bizonyos karaktervonásokat, mint elvont jellemzések. Az első élményem odakerüléssel kapcsolatos. Már tartottam a KMK-ban néhány előadást, talán egy kis füzetecskémet is kiadták, amikor minden elkötelezettség

nélkül megkérdezték, hogy adandó alkalommal elmennék-e munkatársnak. Igent mondtam. Kis idő múlva egy nem is nagyon közeli ismerős házaspártól meghívást kaptam, szombat délután ugorjak fel hozzájuk egy pohár borra. Hát felugrottam. Csevegés közben melleleg megkérdezték, ismerem-e Sallai Istvánt? Személyesen nem ismertem, csak hírből. Kiderült, hogy Pista bácsi a férj barátja, nemsokára ő is felugrik. Egész délután, este Sallaival beszélgettünk mindenről az ég világon. Később vált világossá számomra – hasonló „káderezések” után –, hogy Pista bácsi fehér asztal mellett akarta megismerni a munkatárs jelöltet. Szóval Pista bácsi e beszélgetés után mondott áment kikéréséhez. Megnézte, kik kerüljenek a KMK-hoz. Persze, nem volt akkora hatásköre, hogy mindenkit hasonlóan szondázzon odakerülése előtt.

A másik epizód akár üzenet értékű lehet manapság. Pataky Ernő – Isten áldja őt is – volt főnököm akkor, s éppen a gyűjtőkori együttműködést szerveztük. Minden együttműködési kör létrehozását megelőzte egy vizsgálat, ezeket „ellátottsági vizsgálatok” névvel ismeri a szakma. A vizsgálat know-how-ját én dolgoztam ki és az első vizsgálatot is vezényeltem a jogtudomány körében. A zárójelentés elég hevenyészett fogalmazásban névtelenül jelent meg, de a módszer miatt ez volt a későbbi mérések mintája. A kooperáció témájában egyszer egy értekezletet hívtunk össze, amelynek résztvevői az érdekelt könyvtárigazgatók voltak. Pataky Ernő kiosztotta a feladatokat, engem egy hozzászólásra kért. *Azonban előre le kellett írnom, hogy mit fogok mondani.* Persze a hozzászólást nem kellett felolvasnom, szabadon beszélhettem, de tudni akarta, mi hangzik el, milyen stílusban, agyusztálásban. Pedig akkor már megjelent a Szakirodalmi forrásismeret című könyvecském, nem voltam ismeretlen a szakmában. Kicsit oroltam is érte. Azóta tudom, hogy igaza volt. Később nem kérte írásban a munkatársak hozzászólásait, de nem fordult elő, hogy előre ne egyeztettünk volna. Hebehurgya rögtönzéseknél nem volt tere. Nem cenzúrázott, hiszen atyai jóbarátom volt, csak óvott egyfelől, másrészt tágabb horizontú összefüggések szempontjából nézte át mondandómat, ezeket már koromnál fogva sem tudtam volna önállóan figyelembe venni. Azt akarom mondani, hogy az akkori KMK-s munkatársak könnyedsége mögött szívós előkészítés, alapos felkészülés állt. Más kérdés egy intézmény külső megjelenítése és más a háttérmunka.

Ilyen intézetet abban az időben nem lehetett sokáig fenntartani hasonló szellemenben. Az akkori barátságok zöme, egymás vállalása azonban tartósan megmaradt. Az egri vándorgyűlésen Fogarassy Miklóssal beszélünk erről és mélységesen egyetértettünk, hogy a barátságok nem azon múlnak, milyen gyakran találkozunk.

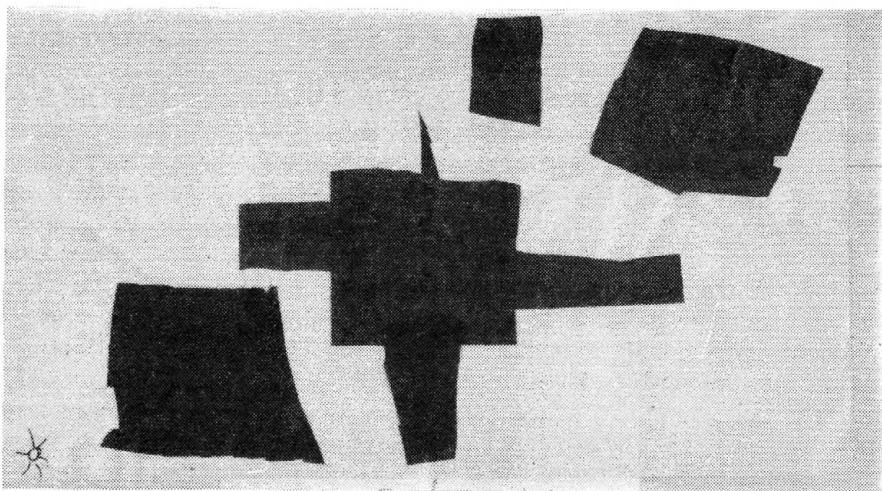
Az egyetemről kérdeztek. Ne vegyék zokon, ha először magáról az egyetemről, tudományegyetemről beszélek. A tudományegyetemeket ugyanis nem létesítették, hanem szellemi mozgalmak eredményeként önmagukat formálták a 13. században és előtte hathatós pápai védelem és támogatás mellett. A „sötét” középkor (ha valaki „sötét” középkort említ, azonnal tudom, hogy vagy műveletlen vagy mellékszándékú) alakította ki az európai szellemi életnek ezeket az intézményeit, a tudományegyetemeket, amelyek azóta is minden tudomány, művészet, eszme fundamentumai. Ám bármilyen fajszoa nem lehetett egyetem, mert szigorú, igényes kritériumoknak kellett eleget tenni ahhoz, hogy ezt a rangot megszerezzék. Azóta lazultak és átalakultak a feltételek, de a szellemi életnek ezek

a már megtépzott fellegrárai ma is meghatározóak. Az egyetemi stúdiók is bővültek, minden új ismeretág akkor vált tudománnyá, ha rendszerint hosszas küzdelem után kooptálták az egyetemi stúdiók közé. Nos, 1949-ben Magyarországon a könyvtártudományt az egyetemi stúdiók közé emelték. Szakmánknak ez a státusza! Apáink nagyon nagy tette volt. Nem értem szakmánkat, hogy most vissza akar tanfolyamosodni. Ám nem ez az egyetlen napjainkban vitatott kérdés, amit az én értelmiségi fejem már nem ért meg. Mert lehet is, kell is bírálni az egyetemi képzést. De érte és nem ellene. Egy hasonlattal élve: lehet valahol mondjuk a számelméletet gyatrán tanítani, de nincs olyan őrült, aki ebből a számelméleti oktatás megszüntetését propagálja. Ami minket illet, azoknak a pályatársaknak, akik például nem egyéni véleményként fehér asztal mellett – hogy a szakma önleépítésének csak egy esetét említsem – teleharsogják a fél országot, mi szerint a „gyakorlatban” el lehet sajátítani a könyvtári ismereteket, nincs joguk akkora kártevésre, hogy elherdálják apáink vívmányait. Az önleépítés másik ékes példája, hogy kitaláltuk az egyszeri megjelenésre kiállított diplomát. Pedig minden diploma annyit ér, mint amekkora a legkevesebb erőfeszítéssel megszerzett oklevél értéke. Reális annak veszélye, hogy a sok zavaros beszéd és ügyeskedés eredményeként úgy kirúgnak bennünket az egyetemekről, hogy hírünk sem marad. Az a gyanúm, hogy ebbéli serénykedésünk csak azért nem rikító eset, mert az egyetemek válságtünetei közt szép számmal akadnak hasonló jelenségek. Minden bokor alatt gombamód szaporodnak az „egyetemek” néhány szakkal (a néhány szak eleve kizárja, hogy egyetemről legyen szó!), ezek tulajdonképpen káderképzők, nincs sok közülük a tudományhoz. Már-már pszichiátriai eset az, amikor egy ambiciózus vagy megszállott hölgy kinevezi magát rektornak, „egyetemet” hirdet és elkezd okleveleket kiállítani egy nagyon puha felsőoktatási irányítás statisztálásával.

Nagyon elkanyarodtam a kérdésektől. Tudnotok kell, hogy 1949-ben a könyvtárszakot afféle tudósképzésnek szánták. Az egyetemek átalakítása rákossista szempontok szerint azzal járt, hogy mélységesen zuhant a színvonal, a tananyagszerkezetben nem kapott hangsúlyt a tudományosság. Pl. a történelemszűzésben elhanyagolták a segédtudományokat, pedig történeiszt a segédtudományokban való jártasság teszi történeisszé, nem a történeti irodalom agitatív rétegének ismerete. Néhány megmaradt igazi tudós ezen úgy igyekezett segíteni, hogy kitalálták a „nem tanár szak” kategóriát, pl. a könyvtárszakot is. Ide telepítették a tudósképzés diszciplináit, pl. paleográfiát, kodikológiát, egyéb történeti tárgyakat. Ennél fogva a könyvtárosképzés akkor elit szaknak számított, az oktatók is eszerint verbuválódtak. A reformálást Kovács Máté kezdeményezte, nyitott a szociológia, népművelés stb. felé. A demográfiai, szociológiai háttér megjelenítése akkor merész lépés volt. A következő változások az informatikai stúdióknak kellett megfelelő helyet biztosítani. Én akkor mentem át az egyetemre. A budapesti egyetemen folyó oktatás azóta is háromarcú. Erről az egyetemi szakról külön tanulmányt kellene írni, ezért engedjétek el ezt a leckét.

Néhány megjegyzést azonban érdemes megszívlelni.

Első fontos tételként azt kell méltányolni, hogy az egyetem a stúdiókban rendkívüli választékot biztosít. A szak maga is, de az érintkező tudományok és tanszékek révén szó szerint ezernyi témában lehet válogatni. Miért fontos ez?

Mert az egyetem *nemcsak szakembereket képez, hanem értelmiségieket is*. Leszűkített, nyolc-tíz tantárgyra zsugorított „tanfolyami” nivó nem mérhető ehhez, és mosolyogtató, ha valaki ezzel akar konkurrálni. Megismételek, hogy e választék szakon belül is igen gazdag, de az egyetem azért egyetem, mert bármely szakos hallgató számára a több száz tanszék mindegyike rendelkezésre áll. Oktatóként magam is többször éltem azzal a lehetőséggel, hogy átmentem konzultálni más tanszékekhez. A szakmai képzés mellett az értelmiségivé alakítás nyomatékosítására csak a legnagyobb magyar mérnököt idézném. Pattantyús Ábrahám Géza írja, hogy a jó mérnök személyiségét kb. 40% általános műveltség, 40% erkölcs és 20% szakmai tudás teszi. *Az egyetem dolga az, hogy problémamegoldó képességet fejlesszen*, ehhez adjon kevés, de igen szilárd szakmai ismeretet, amely nem a „nekem erről az a véleményem, hogy ...” halandzsázó életfelfogáson nyugszik, hanem *egzakt* tudományos alapokon. Egyéni vélemény csak ez után következhet. Az egyetem úgy-ahogy képes volt és képes mindezt biztosítani, ám csak nappali tagozaton.

Túl szép lenne a menyasszony a fentiek szerint, ezért azt is látni kell, hogy az egyetemi oktatók felkészültsége nagy szórást mutat. Lehetett élő klasszikusokat hallgatni az intellektuális izgalom és felfedezés minden örömeivel és megrendüléseivel, sőt katartikus élményével. És voltak/vannak gyatra kis előadók, hallgatni őket kínszenvedés. Bizony előfordult, hogy egy-egy előadót a diákok kímélete mentett meg a heti megszégyenüléstől. Meg kell tanulni egyetemre járni. Nekem egy évig tartott, amíg megtanultam a minőséget szelektálni. Oktató korszakom megerősítette régi sejtésem: *minden oktatás kulcskérdése a tanár*. Jó tanár egy szál krétával többet ér, mint gyenge, széteső társa az oktatástechnika minden eszközével. Legjobb persze, ha a jó tanár kellő taneszközökkel rendelkezik. A jó tanár fegyelmezett. Az USA egyetemem tapaszaltam pl., hogy szorgalmi időben nem utaznak, az órákat percnyi pontossággal tartják. A hazai könyvtárosképzés problémája is tanár probléma. Hiába gyártanak szériában tanterveket, alakítanak át képzési szerkezeteket, ha nincs megfelelő tanár. Ha Kunigunda tanárnő gyengcske az egyetemen vagy főiskolán, gyenge lesz akkor is, ha iskoláját Agency-

nek, Ügynökségnek nevezik vagy mint tudom én minék, tantárgyát elkeresztelti főtudományi főinformációs akárminek. Azt kellene tehát megoldani, hogyan lehet az egyes diszciplinákban elmélyült, kvalifikált kiválóságokat bevonni a képzésbe. Tudom, főként fizetésről van szó. Talán Zsidaitól származik egy ötlet, hogy az egyetemi-főiskolai oktatókat félállásban nagykönyvtárak vezetői-középvezetői állásaiban lehet foglalkoztatni vagy fordítva: e vezetők oktatásra alkalmas része az egyetemen kapjon félállást. Ezzel még a szakmai gyakorlatok problémája is megoldódik. Biztos van más megoldás is, csak egy ötletet vetettem fel.

Harmadik tapasztalatként mondom, hogy csak az *intézményes megoldásokban hiszek*. Általában ebben bízom, így az oktatásban is, ahol ez az iskolarendszerű képzést jelenti. Egy epizóddal érzékeltetem. Nemrég egy apuka keresett hosszú kálváriája egyik állomásaként. Elmondta, kislánya könyvtárosi végzettségű, az USA-ba ment férjhez, gyermekei megnőttek már, szeretne szakmájában elhelyezkedni. Ehhez nosztrifikálni kell oklevelét. Ahol kiállították, már senki nem emlékszik a ... talán tanfolyamra(?). Nem tudtam az apukán segíteni.

Az oktatásban két tendencia van jelenleg, egyfelől *szigorodás* várható, másfelől *lazulás*. Az első trend olyan intézményesülés, amely kapcsolatban van az európai integrációval, mert meg kell oldani a diplomák, szakképesítési oklevelek ekvivalenciáját. Pl. hogy egy magyar állatorvosi oklevél Portugáliában is érvényes legyen és viszont. Európa érti az „egyetem”, „főiskola”, „érettségi” stb. szavakat, az ekvivalencia feltételeit ezekre dolgozzák ki. Nem érti, de nem is akarja érteni a tanfolyam stb. bizonytalan, követhetetlen, átláthatatlan dzsungelét, ezekben nem lehet ekvivalenciát kimondani. Másfelől demokrácia van, mindenki olyan tanfolyamot hirdet amilyent akar, mindenki azt végez, amit választ magának. Zaccos Rózi is indíthat béljóslástani kurzust, kiállíthat róla bizonyítványt. De ne tegye, hogy akciót kezd az ő oklevelének állami elismertetésére. A végzettség komoly dolog, még az oktatási intézmények is csak olyan oklevelet adhatnak, amit az előírt feltételek mellett megtehetnek. Furcsa lenne, ha az orvosegyetem zongoraművészi oklevelet adna, merthogy ő egyetem. Jelenleg zavaros és a tandíjak miatt számos etikai problémát felvető helyzet alakult ki, amelyet rendezni kell. Mindenesetre felhívnám igazgató kollégáim figyelmét, nagyon gondolják meg, hová engedik embereiket. Biztos oklevél csak oktatási intézménytől várható. Onnan indultam el, hogy az intézményes megoldásokban bízom minden más kérdésben is. Ezeket nem taglalnám – van belőle néhány – érzékeltetésére csupán egy példát említek ismét. Egyik kicsi, de fontos könyvtárunk vezetője meggyőzte fenntartóját a számítógép üdvözítő voltáról, vásároltatott sok mindent. Kisvártatva valamiért állást változtatott, otthagyt a csapat-papot, azóta rozsdásodik a géppark, kopik a szoftver. Nincs folytatás. Ha a fejlesztés lépései intézményes keretekben folytak volna, kisebb a gond. Ne értsétek félre: ösztönözni kell az egyéni kezdeményezéseket, de a programokat már intézményes keretekben kell megvalósítani. Egyébként sok az ablakon kidobott pénz, pedig nem vagyunk gazdagok. Valószínű, hogy az előbb említett nyomozó apuka lánya is valamilyen egyéni akció áldozata lett. A hasonló esetek miatt kezdeményeztem az Egyesületben egy szakmaetikai kódex elkészítését.

Utolsó állomáshelyem az OPKM. Nem szívesen beszélek róla, mert megvádoltok, hogy hazabeszélek. Tudnotok kell: egyetlen számottevő pedagógiai gyűjtemény a legnépesebb értelmiségi réteg számára. Párját ritkító különgyűjtemé-

nyekkel, pl. bármikori magyar tankönyvek legteljesebb gyűjteménye külföldiekkel is gazdagítva összehasonlítás céljából, a magyar neveléstörténet szolgálatában álló iskolai értesítők kollekciója és egyetlen olyan gyermek-ifjúsági művek gyűjteménye van nálunk, amely külföldről is gyarapodik. Az utóbbi helyhiány miatt csak raktárban él, várva jobb sorsára, de gyarapodik, rendezett. Cca háromszáz élő külföldi folyóirattal, – sorolhatnám – nincs ezzel összehasonlítható pedagógiai gyűjtemény az országban. A könyvtár legnagyobb értéke mégis a kitűnő munkatársi gárda. Nemcsak könyvtári, hanem pedagógiai területről is.

Számokkal is érzékeltethetném: mindenkor legalább négy-öt akadémiai fokozattal minősített munkatárs dolgozott (dolgozik) itt nem szinekura állásban. De nem ez a fontos, mert talán a legrangosabb, egész intézettel felérő munkatársamnak semmilyen fokozata nincs (nem tartja valami nagy becsben a rangokat és címeket), nevét viszont a sarzsi nélküli pedagógustól kezdve a tudósokig mindenki ismeri és nagyon tisztelik. Szívesen jönnek hozzánk dolgozni, nehezen mennek el csábító fizetések ellenére, ha elmennek, sok esetben vissza is jönnek. Én elhatároztam, hogy nem leszek tekintély-elvű vezető; az ilyesmit meghagyom azoknak, akiknek hivatali támogatás kell a pozíció rangosításához. Primus inter pares – ez a vezetési hitvallásom. Elvem felfelé is érvényes: egyenrangúként beszéltem mindenkori főnökömmel és még minden esetben elfogadták. Az emberi-baráti kapcsolat persze nem lehet bratyizás.

Elmondhatnám most a szokásos sirámokat, hogy nincs méltó helyünk, kevés a pénz, fogynak (talán elfogytak) a tartalékok. Ehelyett néhány tapasztalatot mondok el.

Az OPKM intézményként fel volt (van) szerelve minden megkülönböztető címmel: koordinációs központ, hálózati központ, országos, hogy kutatóhely stb. Tapasztalnom kellett, hogy a koordinációs és hálózati központi rang vagy feladat íróasztal mellett kiagyalt jelzők. A való életben csak az számít, amit meg is csinál. Retorikával nem lehet sem koordinálni, sem módszertanosdizni. Ám az országos feladatkör már más, felfogásomban valami olyasmit jelent, hogy mondjuk a kisújszállási tanár éppen olyan ügyfelünk, mint a minisztériumi osztályvezető vagy egy docens a pesti egyetemről. Ugyanakkor nehéz ezt technikailag megvalósítani, akadozik is. Az országos feladatkör ugyanakkor korántsem csak arra vonatkozik, hogy minket az ország egész területéről használhatnak, hanem egész sor mással, máshol el nem végezhető munka elvégzésére. Ilyen a nemzeti szakbibliográfia (egy tudomány eredményeinek nemzeti keretű számbavétele!), a gyűjteményépités nemzetközi kapcsolatai, a kutatás biztonságos bázisának megteremtése stb. Tudom egy aktuális vizsgálatból, hogy a szimpla dokumentumhasználatot biztosító szolgáltatásokon túlmutató, „minőségibb” feladatokat hazánkban szinte minden tudományban legtöbbször az országos feladatkörű szakkönyvtárak látják el. Statisztikailag a munkaeő is itt kvalifikáltabb. Ennek történeti okai is vannak, akinek nem tetszik a mi esetünkben, az Eötvös József és Trefort Ágoston ideáit bírálhatja.

Ezekben az években az OPKM elvállalt egy fontos szerepet. Képzéjétek el a tanárképzést a rendszerváltozás idején. Megváltoznak az uralkodó eszmék is, de a tanárképzésben csak a régi, megavasodott jegyzetek és tankönyvek léteznek, mondjuk a neveléstudomány terén, amelyeknek emészhetetlenségét még fokozza a konformista szerzők magánszorgalmú túllihegése. Elhatároztuk, hogy kiadjuk

a magyar pedagógia klasszikusainak maradandó értékű munkáit, ezekkel felváltathatók hacsak átmenetileg is az elkopott jegyzetek. Kitűnt, hogy Fináczy, Imre Sándor, Weszely Ödön, Prohászka Lajos ma is korszerűbbek, mint azok a bizonyos magánszorgalmúak. A neveléstudományi kutatások rangemelését pedig azal ösztönözzük, hogy forrásértékű munkákat adunk kutatóink kezébe. Ennek keretében készítette el Jáki László a magyar neveléstudomány „Kosáry”-ját. Végül, mi vagyunk a magyarországi közoktatás emlékezte is, alapítványi pénzből támogatjuk a nevelés- és iskolatörténeti kutatásokat, nem hivatásos kiadóként sok munkát adunk ki ebben a témában is, köztük a Magyar pedagógusok című kismonográfia-sorozatot.

Azért mondom el ezeket, mert az OPKM-nek elsősorban a nevelésügyben kell élnie, s egy országos feladatokkal felruházott intézmény nem lehet csak szimpla kölcsönző állomás és olvasóhely, hanem a formálódó közoktatási rendszer egyik erjesztőjévé, inspirálójává kell válnia!

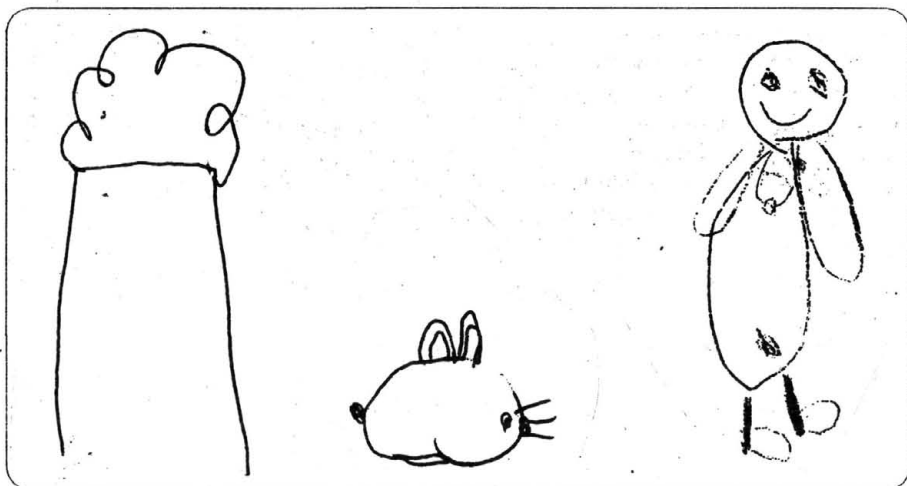
Aktuális tennivalónk az ezeréves magyar-iskola millenniumi megünneplése. Nem írok róla, jövőre mindenkit meghívok kiállításunkra és rendezvényeinkre.

A második kérdésünk: Te nemcsak vezető állásokat töltöttél-töltesz be nagy hivatalokban, de informálisan-társadalmilag is igen aktívan szerepeltél-szerepelsz. Csak két vezérszót említenénk: MKE – OKT. Ezekkel kapcsolatban mit tudnál elmondani? Hogyan viszonyultak formális és informális tapasztalataid, élményeid, megszerzett tudásaid egymáshoz?

Az MKE elnökségét bizonytalan időkben vállaltam el. A Minisztérium Könyvtárosztálya szétesett, a régi OKT magától megszűnt és sorolhatnám. Viszont jó esélyek voltak arra, hogy társadalmi szerveződésű demokratikus testületek pótolhatnak valamit e hiátus betöltésére, ha helyesen értelmezik a társadalmi szervezetek lehetséges feladatait. Pénzünk nincs, hatáskörünk nincs, ezért csak az okos szó meggyőző erejében bízhattunk. A „szakmaiság” volt egy vezérelvünk. Ehhez társítottuk a „fórum” feladatot, tehát lehetőséget kívántunk teremteni az okos szó megjelenésére. Nyitottunk a fiatalok felé, néhány kitűnő idősebb kollégát vontunk be. Az MKE már hagyományainál fogva is rangos szervezet, mentes a neofiták túlzásaitól, higgadt és tekintélyes. Az utóbbit léptenyomon tapasztaltam.

Élénk vitákkal fűszerezett korszak volt, szép és mozgalmas négy esztendő, új barátságokat kötöttem és szereztem egy-két ellenséget. Nem akarom azonban az eredmények dicsérgetésével tölteni türelmeteket, inkább egy-két tapasztalatomról szólnék tanulságul.

Elnökségem kezdete egybeesett a könyvtárak sokaságában elindított elektronizációs programokkal. Kétségbeesve láttam a zűrzavart, amelyet az okozott, hogy nem könyvtári programok születtek, hanem a forgalmazók lehengerlő szóáradattal az éppen kezügyükbe került portékát akarták a könyvtárak nyakába sózni. Szóval a Kamarával karöltve létrehoztunk egy munkacsoportot, hogy minősítse legalább a szoftvereket csak annyira, hogy alkalmasak-e a könyvtárba vagy sem. Merészebb tervem az volt, hogy néhány nagykönyvtár országos léptékű rendszer és szoftverének kidolgozására átengedi, kölcsön adja professzionista munkatársait egy közös munkacsoportba, az országos rendszer kialakítása után visszamennek eredeti könyvtárukhoz. Volt és van ennyi szakember. Tehát közös fejlesztés,

olcsón. Hát ez szóba sem jöhetett. Sőt, a felállt munkabizottság is fejlődött. Tesék most szétekinteni, mi a létrejött helyzet. A barkács szoftvereket nagyrészt kiiktattuk ugyan, de a minimális kooperációs készség is hiányzik és hiányzott. Csak becslésekkel lehet körülbelül kalkulálni, hogy az a pénz, amit az együttműködésre nem hajlandó könyvtárak ilyen fejlesztésre fordítottak, elegendő lenne egy ragyogó országos rendszer technikai hátterének megteremtéséhez.

A könyvtárügy az utóbbi években ritka lehetőségektől fosztotta meg önmagát. A könyvtár és tájékoztatásügy eleve tárcaközi. Dolgainkat mégis egy szakminisztérium intézi. Nem is lehet másként. De el lehetett érni, hogy egy programmal a kormány elé kerüljünk. Néhai igazgatási vezetőnk mindig azt panaszolta nyilvánosan is, hogy felette egy szakminisztérium hierarchiája áll, itt akadnak el az ügyek. (Nem tudom mennyire volt igaza.) Ám ezeket a fokozatokat lehetett volna kikerülni, ha eleve a kormányzat elé terjesztünk egy (alternatívákat is biztosító) elképzelést. Ehhez a kormányzattal kapcsolatban álló személyeket kellett megnyerni. Leírom nevüket, hogy el ne felejtsek: Mádl Ferenc, Csurgay Árpád, Bitsánszky Géza, a tudománypolitika akkori formálói. Nem könyvtárosok. Csak barátaink, akik elvállalták ügyünk képviseletét. Messzemenőig támogattak minket az Akadémia is. Mit mondjak még?

A szakma nem hagyta magát megváltani. Ezt a mondatot idéztem. Háromszor éltem át azt, hogy lehetőségeit maga a szakma rontotta el, vagy ami még rosszabb, önmaga ellendrukkere volt. Az első alkalom még a hatvanas évek végén adódott. A második alkalommal mondta Dörnyei József, hogy „meg akartuk váltani a könyvtárügyet, de nem hagyta magát.” Ezt idéztem most. Verbalizmusból nincs hiány, jövőre szép szónoklatokban hívunk mindenkit, hogy fogjon össze a könyvtárakért. Visszatérve a Csurgay-bizottság munkájára, Rózsa György, akinek oroszlánrésze volt az Előzetes rendszerterv munkáiban, a 3K júliusi számában Nesztorként már csak erkölcsi érvekkel figyelmezteti a könyvtárosokat, belátva, hogy szakmai érvelés már hiábavaló. Tárgyilagosságára jellemző, hogy a másik munka köszönetnyilvánításban részesítettjei közt annak nevét is hiányolta, akinek szerepe volt az Előzetes rendszerterv mellőzésében. Mert van stílusa és eti-

kája: korrekt bánásmód annak is kijár, aki más ösvényeken járt. A történeti hűség kedvéért meg kell mondanom, az Előzetes rendszerterv negligálásában más, külső tényezők is szerepet játszottak. Ezek azonban nem lettek volna leküzdhetetlen akadályok. Az egészszről eszembe jut Karinthy novellájában a szavazó nép: egyedileg mindenki Jézus nevét kiáltja, mégis Barabás neve hangzik ki belőle.

Az Előzetes rendszerterv irracionális történetében a legutolsó üde epizód viszont, hogy az egri vándorgyűlésen Török András az eredmények közt idézte néhány mondatos összefoglalója, méltatása a téma alapos ismeretéről tanúskodott.

A memória szakma, a könyvtárosság egyébként is memóriazavarokkal küzd. Példák özönét idézhetném arra, hogy a legtöbb koncepció nem vesz tudomást előzményeiről, mintha vele kezdődne még a kérdések felvetése is. Sok esetben a folyóiratszerkesztők okai ennek; arra is van példa, hogy ugyanaz a folyóirat ugyanannak a témának felvetését propagálja, amelyről hónapokkal ezelőtt maga tett közzé tanulmányt. Ez is etikai kérdés, hiszen vissza kellene adni az olyan dolgozatokat, amelyek azt sejtetik, hogy velük kezdődött a világ, de különösen azokat, amelyekben az elhallgatás nyilván abból ered, hogy a másik szekértáborhoz tartozókat szándékosan nem idézik. Komoly tudomány ezt nem engedheti meg magának. Ugyanis kizárja a vitát, helyette kinyilatkoztatott hittételek keresnek gondolatmentes híveket. Akár akaratlan, akár tudatos az ismerethiány, mindenképpen szegény. De csak félve mondom, jobb ezeket a feltételeket arra a szakirodalomra kimondani, amelyik megüt – kölcsönzött kifejezéssel – egy publikálhatósági küszöböt.

A felhozott esetek talán érzékeltetik, hogy forrongó helyzetben él az Egyesület is. Lehet, hogy az Egyesület fogja kigyótörni magából azt, ami leginkább hiányzik a mai könyvtári élethől. Egy kari *etikát*, megteremtve olyan közeget, légkört, amelyben *maga a szakma képes* a jószándékot megerősíteni és tompítani a kicsinyes, önző, felelőtlen, éretlen hangokat.

Az OKT elnökségét mindezek tudatában töprengések után vállaltam el. Teljesen más mint az Egyesület. Az OKT nem társadalmi szervezet, hanem a mindenkori miniszter tanácsadója. Akkor lesz igazán hatékony, ha tanácsot kérnek tőle, hiszen erre született. Feltehető, hogy a szakmai törvények kidolgozásában szava lesz. Az előkészületek évek óta tartanak, ezért bízni lehet abban, hogy jó törvényeket tudunk felterjeszteni. Egyelőre többet nem tudok mondani, a Tanács munkája egy-két év múlva értékelhető lesz.

Végül a harmadik, enyhén indiszkrét kérdés: Te nemcsak professzorként, osztályvezetőként, főigazgatóként, elnökként (stb, stb.) vagy az, aki. Te Horváth Tibor vagy. Kicsoda ez az ember, ez a világfí, ez a tudós, ez a (magán)filozófus, ez a kis mikrokozmosz? Tekints magadra husserli Wesenschauval! Mit látsz?

Harmadik kérdéseket, hogy ki vagyok én saját megítélésemben. Hát világfí nem, csak európai. Ám számomra mást jelent Európa, mit azt a mai, főleg írott és elektronikus sajtó sugallja. Európa születése a Caroling minusculával kezdődik, vagy talán kicsit előbb, amikor nursiai Benedek Monte Cassinot alapítja. Foglalkozásom így függ össze meggyőződéssel. Anekdotázom ismét. Cs. Szabónál olvasom a történetet, hogy Cambridge-ben egy vita alkalmával az egyik professzor hosszan kifejtette nézeteit. Egy másik professzor odahajolt Cs. Szabóhoz és azt súgta neki, hogy nem érdemes figyelni a beszélőre, nem olvasta

Homéroszt. Hát én is így vagyok. Európa újkeletű felfedezőire szoktam mondani: ne papoljanak Európáról, nem is olvasták Dantét. Talán érzékelhető, miként vallom magam európainak, és félttem is ezt a mélységes kultúrát. Legnagyobb veszélyeként az amerikanizálódást látom, amelyik igazi anti- és counter culture (volt ilyen mozgalma is). Hát így vagyok európai, no meg magyar is, így ab ovo európai. Nem voltam soha semmilyen pártnak (KISZ-nek se) tagja, így nem is sodródtam keletre, hogy Európát újra fel kelljen fedeznem, mert mindig itt voltam. Nem kell keresnem új példaképet, a nagy szovjet helyett a nagy amerikai elefántot.

Az emberi tulajdonságok közt sokra tartom a hűséget. Esmékhez, barátokhoz, iskolákhoz, helyekhez, másokhoz is. Ugyanezt várom el. Kissé konzervatív vagyok, nemcsak korom miatt. Végigkísérte életemet két ellentét egyeztetése: hogyan lehetnék egyszerre komoly és könnyed, szigorú és bohém. Érthetőbb egy példával. Tudományban szigor, ugyanaz az oktatásban lehet könnyed. Azt hiszem, néha sikerült is ilyen „szintézis”, bár könnyű átesni a ló másik oldalára.

Ez már nem kérdés, inkább csak lezárás. Tudjuk, 81 éves korodig fogsz élni. Mi lesz addig, ameddig előre tudsz látni? Mit tervezel, mit fogsz csinálni, kikkel és milyen célokból? Mit kívánjunk neked erre a valamivel több mint húsz évre?

Lassan számot kell adni az egyetlen és ismételtetlen élet cselekedeteivel. Bármilyen kicsi az, de el kell számolni a talentummal. Ahogy nő az idő, egyre ijesztőbbnek tűnnek a mulasztások. Már késő feltenni magamnak a kérdést: quo vadis, Domine? Hátralévő éveimben – még 20 évet adatok nekem – igyekszem mulasztásaimat pótolni. Valószínű, hogy csak önmagam számára, mert a környezet, barátaim nem várják el, már meg se értenék. Volt már ilyen az életemben. A Petőfi Irodalmi Múzeum készített velem egy hosszú, hangzó élet-interjút. Ott mondtam el, hogy 1956 után (fogságban voltam) készültem a halálra. Egy ilyen katarzist megélni drámai öntisztulás. Az önvizsgálat során elhatároztam, hogy ha mégis kiszabadulok, jóvá teszem „vétkemeimet”. Elmentem egy személyhez, akivel szemben vélelmem szerint komiszul jártam el. Az illető nevetett dadogásomon, számára nem létezett az én komiszságom, vezeklésemet nem is értette. Magamat azonban megnyugtattam valamelyest, elszámoltam lelkiismeretemmel. Az is a középkori nyugati Európa eszméje, hogy igazi bírának minden ember számára az egyéni lelkiismeretet tette meg.

Nyugalmasságban eszerint akarok élni.

Köszönjük a beszélgetést.

Maurer Péter – Vajda Kornél

